

DĀRZKOPIĒBA

IZRAĒLAS PILSOŅA EDUARDA OSTROBRODA SIA "WESTLAKE" RENDAS PAGASTĀ PIRMĀ UZ KOMERCIĀLIEM PAMATIEM ATTĪSTA LATVIJĀ LĪDZ ŠIM PLAŠI NEIZPLATĪTUS KULTŪRAUGUS – VALRIEKSTUS JEB GRIEĶU RIEKSTUS. KOPŠ 2020. GADA STĀDĪTĀ INTENSĪVO ŠĶIRŅU PLANTĀCIJA PATLABAN AIZŅEM SEPTIŅUS HEKTĀRUS. PIRČĒJIEM PIEDĀVĀ ZIEMEĻU DABAS APSTĀKĻIEM MOLDOVĀ SELEKCIŅĒTU UN ARĪ LATVIJĀ ADAPTĒTU GRIEĶU RIEKSTKOKA ŠĶIRŅU SALIZTURĪGUS STĀDUS, KĀ ARĪ MOLDOVĀ AUDZĒTUS VALRIEKSTUS.

Latvijā veido valriekstu audzēšanas nozari

ULDIS GRAUDIŅŠ

Grieķijas rieksti (kaulēni, latīn. nos. *Juglans regia*) jeb valrieksti Latvijā ir zināmi aptuveni 300 gadu. Tos audzēja galvenokārt muižu dārzos. Eduards Ostrobrods pirmais Latvijā ir sācis veidot valriekstu audzēšanas komercnozari. Darboties ar šiem kultūraugiem rosināja viņa tēva nelaiķa Borisa Ostrobroda 2008. gadā Ēdoles tirgū izmēģinājumam pirktie savvaļas valriekstu stādi, kas patlaban dod ļoti labu garšīgu riekstu ražu.

VAR KLŪT PAR NACIONĀLO PRODUKTU

"Grieķu riekstu jeb valriekstu komerciālās šķirnes sāk ražot ceturtajā piektajā gadā pēc stādīšanas. Savvaļas valrieksts – septītajā vai astotajā gadā. Es ticu, ka Latvijā ziemeļu dabas apstākļiem piemērotie valrieksti kļūs gandrīz par nacionālo produktu. Eiropas ziemeļu daļā audzētos grieķu riekstus garšas ziņā nevar salīdzināt ar dienviņu valstīs audzētajiem valriekstiem, jo riekstkoks, cenšoties pielāgoties zemei, nemēģina izdzīvot, neņem daudz vairāk barības vielu, tostarp vitamīnus, minerālvielas un citas noderīgas vielas. Šādos apstākļos attīstoties, valriekstiem ir saldāka garša. Es tos uzskatu par pavisam citu produktu salīdzinājumā ar dienviņu valstīs audzētajiem valriekstiem," teic Eduards Ostrobrods. Viņa mērķis ir izveidot Latvijā pieprasījumu pēc valriekstu stādiem un vietējiem valriekstiem, kurus, ja audzētājs vēlēšies, E. Ostrobrods garantēs no audzētāja pirkst.

Eduards Ostrobrods: "Riekstkoku stāda desmit metru attālumā. Trīs pirmos gadus pēc stādīšanas tos vajag aprūpēt – laistīt un veidot vainagu. To veido trīs stāvos. Riekstkokam patīk saulaina vieta, nepatīk pārliets mitrums."

Viens valrieksta koks gada laikā ražo līdz 40 kilogramu riekstu. Vienā hektārā stāda 100 stādu. E. Ostrobrods ir gatavs par valriekstiem kokā maksāt trīs eiro kilogramā. Ja rieksti būs novākti un mazgāti, iepirkuma cena būšot seši eiro par kilogramu. "Valriekstu audzēšana ir labs papildu pensijas kapitāls. Naudas ienākumi no viena hektāra stādījumu var sasniegt līdz 12 000 eiro ik gadu. Grieķu riekstkoka raža sāk mazināties pēc 50 gadu vecuma sasniegšanas, bet koks dzīvo līdz 200 gadu vecumam," tā saimnieks. Viņš arī uzsver, ka viņa darbošanās ir inovācija, tāpat jauna nodarbe ar risku: "Es visu laiku mācos un aicinu saimniekus, kuri arī vēlas izmēģināt šos kultūraugus, man pievienoties. Tomēr nekādā gadījumā

nevienam neko neuzspiežu. Man kā jauna ceļa gājējam ir un būs visgrūtāk."

Valrieksta stāda cena ir 25 eiro. No Moldovas vestos augstas kvalitātes valriekstus saimnieks vairumā pārdod par sešiem eiro kilogramā, mazumā – par astoņiem eiro. Tos ikviens var pasūtīt uzņēmuma mājaslapā un pēc trim dienām saņemt dzīvesvietai tuvākajā pakomātā. E. Ostrobrods valriekstu biznesā saredz līdzību ar Polijā un Latvijā audzētajiem tomātiem, par kuriem to garšas un citu īpašību dēļ pircēji ir gatavi maksāt 4–5 reizes dārgāk.

AUDZĒŠANAS TEHNOĻIJA

"Westlake" saimnieks atzīst, ka rezultāts paša potētajiem stādiem pagaidām

vēl nav tāds, kā viņš vēlas (uzpotēt izdodas mazāk nekā trešdaļu celmu), tāpēc pircējiem piedāvā Moldovā audzētos stādus. "Vedu tos uz Latviju rudenī un vai nu pārdošu uzreiz, vai arī viengadīgos stādus stādu savā laukā un pēc gada ņemu pārdošanai. Rudenī viengadīgos stādus liekam zemē viena metra attālumā, laistām, rūpējamies, liekam organisko mēslojumu. Neizmantoju nekādu ķīmiju! Pēc gada ir pārdošanai gatavs produkts! Mūsu pircēji pirmajā reizē vēlas pamēģināt un parasti pērk trīs līdz desmit dažādu šķirņu stādus. Pēc gada zvana – piesaka un pērk jau 50–100 stādu," savu pārdošanas modeli raksturo E. Ostrobrods. Viņš pēc savas pieredzes valriekstu stādus iesaka stādīt pavasarī. Ja saimnieks vēlas stādīt rudenī, tad jāgaida, kad nokrīt lapas, un jāpaspēj iestādīt līdz salam.

No Moldovas uz Rendu ved Moldovā mazgātus un polietilēna plēvē iepakotus kailsakņus. ES dalībvalstīs ir aizliegts no trešajām valstīm ievest zemi. Ostrobroda saimniecībā šos stādus liek mitrās skaidās un glabā šķūnī, kur tie dodas ziemas miegā, jo veģetācija ir apstājusies. "Maija beigās ir silts, sāk plaukt lapas. Ja šajā brīdī koks neatrodas zemē, tas pats sevi sāk ēst un mirst. Ja stādus tur ledusskapī, tad tos var tur glabāt gadu – tie domās, ka vēl ir ziema. Maija beigās nepārdotos stādus mēs vai nu liekam ar zemi pildītos maisos, ko var pārdot (produkts dārzkopjiem amatieriem) vēlāk, pat nākamajā

2008. gadā stādīts savvaļas grieķu riekstkoks, kas pandēmijas laikā rosināja Ostrobrodu ģimeni pievērsties valriekstu komerciālai audzēšanai.

EKSPERTU KOMENTĀRS

Var audzēt, jāuzmanās ievest patogēnus

► **Arturs Stalažs**, Dārzkopības institūta vadošais pētnieks:
Valriekstus Latvijā var audzēt. Vislabāk Kurzemē un Zemgalē. Mums ir arī bijuši cieniņjami riekstkoku, grieķu riekstu selekcionāri – Pēteris Upītis, Viktors Vārna, Artūrs Mauriņš un Gunvaldis Vēsmiņš. Viņu veidotajām šķirnēm nav nosaukumu. Latvijā valriekstu selekcijai ir lielas neizmantotas iespējas. Ievedot grieķu riekstkoka stādus no citām valstīm, ir ļoti jāuzmanās no diviem ES dienviddaļā izplatītiem patogēniem un vienas mušas no ASV. Ja šie organismi nonāks Latvijā, par riekstkopību varēsīm aizmirst. Riekstkopības nozares izaugsmei svarīga ir potēšana, kas riekstkokiem ir sarežģītāka nekā citiem kultūraugiem. Patlaban meklēju ekspertu, kas to varētu veikt. Vēl ir zināms, ka 2021. gadā Rundāles pusē kāds valriekstu dārzs pletās 12 hektāru platībā. Grieķu rieksti Latvijā galvenokārt aug mazdārziņos.

gadā. Stādi šajos maisiņos nonāk anabiozes stāvoklī. Saimnieks, kurš sev veido dārzu, stādīšanu plāno aprīļa mēnesī vai marta beigās," tā Ostrobrods.

Riekstkoku stāda desmit metru attālumā. Trīs pirmos gadus pēc stādīšanas tos vajag aprūpēt – laistīt un veidot vainagu. Riekstkokam patīk saulaina vieta, nepatīk pārliets mitrums. E. Ostrobrods savā saimniecībā ir izveidojis laistīšanas sistēmu, ko darbina sausā laikā, vienam kokam reizi divās trīs dienās dodot aptuveni astoņus litrus ūdens.

Saimnieks par teorijas grāmatās lasīto ieteikumu stādījumus apstrādāt ar fungicīdu saka: "Tas ir diskutējams subjektīvs jautājums. Riekstkoks no sēnīšu slimības nemirs, tam uz lapām var parādīties melni punktiņi. Koks rudenī lapas noņem, nākamajā gadā izplauks jaunas lapas. Riekstkoki tikpat kā neslimo. Dzīvniekiem koks ir pārāk rūgts, tāpēc tie to nemīl. Iespējams, kāds zvērs arī ēd, tomēr salīdzinājumā ar augļu kokiem, tostarp ar ābelēm, bumbierēm, ir pavisam cita realitāte (saimniecībā riekstkoku stādījumiem nav žoga un nav iecerēts to uzstādīt – red.). Tā ir pirmā priekšrocība. Otrā valriekstu audzēšanas priekšrocība ir ražas nogatavošanās un vākšana septembra beigās un oktobra sākumā. Ja saimnieks darbojas ar

Ar valriekstiem esam tuvāk komercializācijai nekā ar lazdu riekstiem

► **Māris Narvils**, LLKC vecākais speciālists dārzkopībā:

Valriekstus pilnīgi noteikti Latvijā var audzēt. Šī kultūra sāk ieņemt paliekošu vietu LAD salnu kompensāciju aprēķinos, LLKC šajā vasarā iepazīstinās ar pirmajiem ekonomiskajiem aprēķiniem. Ražojošie valriekstu koki patlaban ir sastādīti visā valstī. Genofonds ir ņemts no ļoti plaša areāla – Ukraina, Moldova, Kaukāza valstis un arī mūsu pašu selekcionāra Gunvalža Vēsmiņa sarūpētais materiāls. Ar valriekstiem esam daudz tuvāk komercializācijai nekā ar lazdu riekstiem. Vairāki saimnieki pavairo sēkleņus, var nopirkt sertificētu šķirņu stādus. Komerccražošana Latvijā, sākumā gan mazā daudzumā, varētu sākties pēc 3–5 gadiem, kad mums būs vismaz kaut neliels pašnodrošinājums. Savā saimniecībā esmu iestādījis desmit šķirņu 33 grieķu riekstkoku. Šajā gadā būs pirmā raža. Komerccākirņu priekšrocība ir ražošanas sākšana jau trešajā vai ceturtajā gadā.

citiem kultūraugiem – ļoti piemērots laiks. Trešā priekšrocība ir iespēja riekstus vākt sev piemērotā laikā. Uz zemes nokritušajiem riekstiem nekas nenotiks pat divas nedēļas. Ceturtā priekšrocība ir iespēja pašam vākt ražu, to mazgāt un žāvēt. Pēc žāvēšanas valriekstus var glabāt vienu divus gadus, tie nezaudē kvalitāti," tā E. Ostrobrods.

TIRGUS, ATBALSTS UN NĀKOTNES IECERES

SIA "Westlake" saimnieks teic, ka riekstkoku stādu pircēji, tostarp viņa klienti, esot dažādi. Vieni teic, ka esot gatavi kopā ar Ostrobrodu piedalīties eksperimentā un pirkt 200 eiro, kāds cits ir gatavs riskēt un riekstkoku stādu pirkt 2500 eiro, apstādot vienu hektāru zemes un gūstot laika priekšrocību konkurencē (riekstkoki sāks agrāk ražot un agrāk atpelnīs naudas ieguldījumu). Lietuvieši, kaut viņiem uz Latviju jāmēro tālāks ceļš, esot aktīvāki pircēji nekā latvieši. "Latvieši pērk vidēji 10–20 otrā gada stādus, lietuvieši pērk 50–100 stādu. Klimats abās valstīs ir gandrīz vienāds. Igaunijā vēl šim biznesam nav modušies. Lietuvieši brauc pie mums trīs četras stundas. Stāstu, ka varu sūtīt uz pakomātu – nē, vēloties apskatīt klātienē.

SIA "Westlake" glabātava. Attēlā redzami stādi ir pārdoti. Tie gaida sava pircēja ierašanos.

Viņi arī vēlas informāciju, gūt zināšanas par audzēšanu. Tās nav tik sarežģītas kā ābolu vai bumbieru audzēšanā. Tomēr ir jāzina. Riekstkoki daudz no zemes ņem barības vielas, tostarp fosforu un kāliju, var barot ar ķīmiju, bet var arī sēt sinepes un pēc tam tās iestrādāt zemē," tā E. Ostrobrods.

Vienu reizi gadā SIA "Westlake" audzētājiem un visiem interesentiem rīko semināru, kur piedalās augstas kvalifikācijas eksperts no Moldovas. E. Ostrobrods ir arī iesniedzis projekta pieteikumu sadarbības sākšanai ar Latvijas pētniekiem un selekcionāriem.

Uzņēmēja ģimene Latvijā ieradās 2008. gadā un sākotnēji Rendas īpašumā dzīvoja vien vasarās. Kopš pandēmijas laika, kad tika lemts par valriekstu biznesa sākšanu, Ostrobroda ģimene Latvijā dzīvo pastāvīgi. Eduards teic, ka lauksaimniecību, darbošanos ar zemes darbiem esot iemīlējies. Riekstu stādu audzēšana un riekstu pārdošana patlaban esot viņa pamatbizness. Saimniecība, kas atrodas aptuveni 800 metru attālumā no Usmas ezera, pavisam apsaimnieko 100 ha zemes, tostarp lauksaimniecībā izmantojamā ir 10 ha platībā. Izraēlā lauksaimniekiem subsidijas nemaksā, Latvijā par vienu valriekstu stādījumu hektāru audzētājs saņem 600 eiro gadā. "Visu atbalstu tērēju stādījumu kopšanai, ar to nepelnu. Paldies Lauku atbalsta dienestam par atbalstu!" tā E. Ostrobrods. Viņš ir iecerējis savai saimniecībai iegūt bioloģiskās ražošanas sertifikātu un šajā gadā kursos apgūšot vajadzīgās zināšanas. ▲

LATVIJĀ BURKĀNU PLATĪBAS PĒDĒJOS GADOS SVĀRSTĀS 350–400 HA LĪMENĪ, VIENLAIKUS TO RAŽĪBA ATKARĪBĀ NO HIBRĪDA UN LAIKAPSTĀKĻIEM SASNIEDZ 40–75 T/HA. ZEMKOPIBAS MINISTRIJAS PASŪTĪTĀ PĒTĪJUMA "LATVIJĀ PLAŠĀK AUDZĒTO LAUKA DĀRŽEŅU MĒSLOŠANAS OPTIMIZĀCIJA ILGTSPĒJĪGU TEHNOĻIJU NODROŠINĀŠANAI" GAITĀ ATKLĀJĀS DAŽAS NIANSES, KAS VAR BŪT NODERĪGAS BURKĀNU AUDZĒTĀJIEM.

Burkānu mēslošanai ir savas īpatnības

MĀRĪTE GAILĪTE

Minēto pētījumu veic Dārzkopības institūta pētnieki Līgas Lepses vadībā jau no 2021. gada rudens, regulāri ievācot un analizējot augsnes un augu paraugus no dāržeņu laukiem integrētajās un bioloģiskajās saimniecībās.

Burkānu audzētāji Latvijā ir specializējušies jau pirms vairāk nekā 10 gadiem, viņiem ir uzkrāta liela pieredze un zināšanas. Burkānu audzēšana un novākšana notiek mehanizēti, arī glabātavas ir pietiekami augstā tehniskā līmenī. Mēslošana pārsvarā tiek veikta, vadoties pēc pieredzes, augsnes agroķīmiskās izpētes dati tiek izmantoti lielākoties zināšanai, retāk – mēslošanas plānu aprēķiniem.

Parasti burkāni tiek audzēti vidēji smagā augsnē (smilšmālā un mālsmilī), kas nodrošina straujāku iesilšanu pavasarī un atvieglo mehanizētu novākšanu rudenī. Augsnes skābuma reakcija ir tuvu neitrālajai, tā svārstās pH 5,4–7,5 robežās, tikai vienā bioloģiskajā saimniecībā pH burkānu laukā bija 4,5 (ļoti skāba augsne).

Organisko vielu daudzums burkānu laukos variē no 2,7% līdz 9% un pat 41–49% vienā no bioloģiskajām saimniecībām, kur ir kūdraina augsne. Visumā burkāni labāk padodas augsnē ar mazu organisko vielu daudzumu, optimālais būtu 2,5–3%. Audzēšanai augsnē ar lielu organisko vielu daudzumu ir piemērotas tikai noteiktas burkānu šķirnes.

Varētu jautāt – kas vainas organiskai vielai, tā taču uzlabo augsnes struktūru un padara to irdenāku? Pirmkārt, sen pastāv viedoklis, ka organiskā augsne mēdz būt ļoti augsta mikrobioloģiskā aktivitāte, kuras dēļ burkānu saknes intensīvi zarojas – šo viedokli vajadzētu papētīt

atsevišķi. Otrkārt, burkāni neprasa daudz slāpekļa un tā pārlicais daudzums augsnē mēdz ne tikai veicināt infekciju attīstību, bet tieši mazināt ražu.

AUGSNES ANALĪZES JĀVEIC KATRU GADU

Pētījuma datu analīze liecina, ka burkānu (un citu dāržeņu) laukos ir vērts veikt augsnes analīzes katru pavasari pirms minerālmēslu iestrādes, jo tieši slāpekļa daudzums mēdz būt lielāks, nekā pieņemts domāt. Interesanti, ka pavasarī pētījumā iekļautos monitoringa laukos slāpekļa gan 2022., gan 2023. gadā bija nedaudz vairāk nekā iepriekšējā gada rudenī. Acīmredzot augu atlieku mineralizēšanās turpinās arī ziemā. Nezinot precīzi slāpekļa daudzumu konkrētajā laukā un vadoties tikai pēc fosfora un kālija daudzuma no pirms dažiem gadiem veiktās agroķīmiskās izpētes rezultātiem, ir viegli kļūdīties un iedot augiem vairāk slāpekļa nekā nepieciešams. Tā 2022. gada pavasarī pirms mēslojuma iestrādes atsevišķos laukos slāpekļis sasniedza pat 80–85 kg/ha, bet jau minētajā bioloģiskajā saimniecībā pat 229 kg/ha. Citās bioloģiskajās saimniecībās, kur organiskās vielas bija 3,39–6,3%, slāpekļa pavasarī bija krietni mazāk – 12–30 kg/ha. 2023. gadā jau citos laukos slāpekļa bija mazāk, tā daudzums svārstījās 9–45 kg/ha robežās, bet bioloģiskajā saimniecībā tas pieauga līdz 277 kg/ha.

Pēc poļu pētnieka W. Sady datiem (2000.), burkāniem optimālais slāpekļa (NH_4+NO_3) daudzums augsnē ir 100–140 mg/dm³ jeb 200–280 kg/ha. Savukārt Nīderlandes speciālisti uzskata, ka burkāniem pilnīgi pietiek ar 100–160 kg N/ha, un pētījuma starprezultāti pašlaik apstiprina šo uzskatu.

Tabulās ir apkopoti divu gadu rezultāti, vidējie rādītāji nav aprēķināti apzināti, lai